

Postępowanie karne

Postępowania po uprawomocnieniu się orzeczenia

Dr hab. Wojciech Jasiński
Katedra Postępowania Karnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Art. 77 ust. 1 Konstytucji RP

Każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej

Art. 41 ust. 5 Konstytucji RP

Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Art. 5 ust. 5 EKPC przyznaje każdemu, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią art. 5 ust. 1–4 zatrzymanie lub aresztowanie, prawo do odszkodowania

Art. 3 Protokołu Nr 7 do EKPC przyznaje każdemu skazanemu prawomocnie za przestępstwo, który odbył karę w wyniku takiego skazania, a następnie został uniewinniony lub ułaskawiony na tej podstawie, że nowy lub nowo ujawniony fakt wskazuje, iż nastąpiła pomyłka sądowa, odszkodowanie zgodnie z ustawą lub praktyką w danym państwie, chyba że zostanie wykazane, że nieujawnienie nieznanego faktu we właściwym czasie należy przypisać całkowicie lub częściowo tej osobie.

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Rozdział 58 k.p.k. (art. 552-559 k.p.k.)

Przepisy materialnoprawne i procesowe regulujące dochodzenie roszczeń o charakterze cywilnym w procesie karnym (postępowanie następcze).

Przepis art. 552 i 553 k.p.k. stanowią *lex specialis* do ogólnego reżimu odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej (art. 417 i nast. k.c.).

Na podstawie k.p.k. można dochodzić jedynie dwóch roszczeń: o odszkodowanie i zadośćuczynienie, z których każde ma charakter pieniężny.

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Rozdział 58 k.p.k. (art. 552-559 k.p.k.)

Przepis art. 552 KPK określa warunki dochodzenia roszczeń o odszkodowanie lub zadośćuczynienie z tytułu wyrządzonej szkody lub krzywdy zaistniałej w wyniku niesłusznego wykonania w stosunku do danej osoby:

- kary,
- środka zabezpieczającego
- niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania
- niewątpliwie niesłusznego zatrzymania

Pozostałe roszczenia wynikające z niesłusznego pozbawienia wolności w procesie karnym (np. obserwacji psychiatrycznej) możliwe są do dochodzenia w procesie cywilnym

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Podmiot uprawniony do dochodzenia roszczeń:

- niesłusznie skazany (osoba w stosunku do której zastosowano środek zabezpieczający)
- osoba niewątpliwie niesłusznie tymczasowo aresztowana
- osoba niewątpliwie niesłusznie zatrzymana

W razie **śmierci oskarżonego** prawo do odszkodowania przysługuje temu, kto wskutek wykonania kary lub niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania utracił:

- 1) należne mu od uprawnionego z mocy ustawy utrzymanie;
- 2) stale dostarczane mu przez zmarłego utrzymanie, jeżeli względy słuszności przemawiają za przyznaniem odszkodowania.

Wnioskodawca może wyznaczyć pełnomocnika.

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Termin przedawnienia roszczeń – art. 555 k.p.k.

Roszczenia przewidziane w niniejszym rozdziale przedawniają się po upływie:

- 1) **roku** od daty uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia,
- 2) w wypadku tymczasowego aresztowania – **roku** od daty uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie,
- 3) **roku** od daty zwolnienia w razie zaś zatrzymania

Termin ten został uznany przez Trybunał Konstytucyjny za zgodny z Konstytucją RP.

Upływ terminu przedawnienia skutkuje możliwością podniesienia takiego zarzutu w procesie (zarzut oceniany jest przez pryzmat art. 5 k.c. – zasad współżycia społecznego)

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Warunkiem dochodzenia roszczeń odszkodowawczych i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę za niesłuszne skazanie (zastosowanie środka zabezpieczającego)

- 1) prawomocne orzeczenie w stosunku do poszkodowanego kary (środka zabezpieczającego);
- 2) jej (jego) wykonanie w całości albo w części;
- 3) poniesienie w związku z wykonaniem kary (środka zabezpieczającego) szkody lub krzywdy;
- 4) uniewinnienie lub skazanie poszkodowanego na łagodniejszą karę albo umorzenie postępowania na podstawie okoliczności, która nie została uwzględniona we wcześniejszym postępowaniu w wyniku postępowania kasacyjnego albo wznowienia postępowania albo skargi nadzwyczajnej

W przypadku niesłusznego skazania można dochodzić roszczeń także w przypadku orzeczenia kar nieizolacyjnych.

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie

Niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie ma miejsce, gdy tymczasowe aresztowanie zastosowano „z naruszeniem przepisów KPK, dotyczących tego środka zapobiegawczego albo okazało się niezasadne z punktu widzenia ostatecznego (prawomocnego) rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności karnej, w świetle całokształtu okoliczności ustalonych w tej sprawie, a także w toku postępowania w przedmiocie odszkodowania lub zadośćuczynienia za niesłuszne tymczasowe aresztowanie

uchwała SN z 15.9.1999 r., I KZP 27/99, OSNKW 1999, Nr 11–12, poz. 72

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie

„oceny «niewątpliwej niesłuszności» dokonywać trzeba w odniesieniu do całego okresu stosowania tymczasowego aresztowania, a nie jedynie do momentu jego zastosowania”

wyrok SN z 12.10.2006 r., III KK 67/06, OSNwSK 2006, Nr 1, poz. 1930).

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

„za niewątpliwie niesłuszne, w zasadzie, uznać należy każde tymczasowe aresztowanie oskarżonego (podejrzanego), który ostatecznie (prawomocnie) został: uniewinniony, umorzono w stosunku do niego postępowanie, także warunkowo, sąd odstąpił od wymierzenia kary, nastąpiło skazanie na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, wymierzona została tylko kara niezwiązana z pozbawieniem wolności lub środek karny, a także gdy wymierzona została kara pozbawienia wolności w wysokości niższej niż okres tymczasowego stosowania aresztowania – w tym ostatnim wypadku problem odszkodowania dotyczy tylko stosowania tymczasowego aresztowania w czasie stanowiącym różnicę między tymi okresami”.

uchw. SN z 15.9.1999 r., I KZP 27/99, OSNKW 1999, Nr 11–12, poz. 72

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

„okoliczności ustalone w konkretnej sprawie mogą stać się podstawą oceny, że w niektórych z powyżej wskazanych wypadkach tymczasowe aresztowanie, co prawda, było niesłuszne, ale nie było ono niewątpliwie niesłuszne, co, w świetle unormowania art. 552 § 4 KPK (argumentum a contrario) stanowi przesłankę egzoneracyjną. Taką okolicznością będzie zawinione zachowanie oskarżonego, pozwalające postawić mu zarzut, ze społecznego punktu widzenia, spowodowania niekorzystnego dla siebie orzeczenia w przedmiocie tymczasowego aresztowania”

uchw. SN z 15.9.1999 r., I KZP 27/99, OSNKW 1999, Nr 11–12, poz. 72

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie

„przy ocenie kwestii niewątpliwie niesłusznego zatrzymania w rozumieniu art. 552 § 4 KPK sąd powinien mieć na uwadze, czy zastosowanie tego środka przymusu procesowego nastąpiło z obrazą przepisów rozdziału 27 KPK, a tym samym, czy spowodował on dolegliwość, jakiej osoba zatrzymana nie powinna była doznać, analizując to zagadnienie w aspekcie całokształtu okoliczności zaistniałych w sprawie, w której doszło do zatrzymania, a znanych w dacie orzekania w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia, w tym także z uwzględnieniem prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, w której nastąpiło zatrzymanie, jeżeli już zapadło”

uchw. SN z 23.5.2006 r., I KZP 5/06, OSNKW 2006, Nr 6, poz. 55).

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Szkoda i krzywda

- Szkoda i krzywda rozumiana jest analogicznie jak na gruncie prawa cywilnego

Szkoda rozumiana jest zatem jako uszczerbek w dobrach poszkodowanego, polegający na różnicy między stanem tych dóbr, powstałym wskutek zdarzenia szkodzącego a stanem, jaki by istniał, gdyby nie zaszło to zdarzenie

Krzywdę stanowią negatywne przeżycia psychiczne wiążące się nie tylko z faktem pozbawienia wolności, ale również z tym, że osoba taka w okresie odbywania kary utraciła to, co nazywa się dobrym imieniem

- Szkoda i krzywda muszą istnieć w momencie orzekania o roszczeniach

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Wyłączenie odpowiedzialności Skarbu Państwa

Roszczenie o odszkodowanie lub zadośćuczynienie nie przysługuje temu, kto w zamiarze wprowadzenia w błąd sądu lub organu ścigania złożył:

1) fałszywe zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa lub 2) fałszywe wyjaśnienie

i spowodował tym niekorzystne dla siebie orzeczenie w przedmiocie skazania, tymczasowego aresztowania, zastosowania środka zabezpieczającego albo zatrzymanie.

Powyższe ograniczenie nie ma zastosowania do osób składających oświadczenie w warunkach określonych w art. 171 § 4, 5 i 7 k.p.k. (warunki wyłączające swobodę wypowiedzi), jak również gdy szkoda lub krzywda powstała na skutek przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązku przez funkcjonariusza publicznego.

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Właściwy do orzekania w przedmiocie roszczeń z art. 552 k.p.k. jest sąd okręgowy

- 1) w którego okręgu wydano orzeczenie w pierwszej instancji (niesłuszne skazanie, zastosowanie środka zabezpieczającego)
- 2) właściwy ze względu na miejsce, w którym nastąpiło zwolnienie tymczasowo aresztowanego lub zwolnienie zatrzymanego

Sąd orzeka w składzie jednego sędziego na rozprawie.
Stronami w postępowaniu są: **wnioskodawca, prokurator oraz Skarb Państwa.**

Postępowanie jest wolne od kosztów.

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Organem reprezentującym Skarb Państwa jest:

- 1) prezes sądu, w którym wydano ostateczne orzeczenie kończące postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności karnej, stosowania środka zapobiegawczego, środka zabezpieczającego lub zatrzymania, albo
- 2) prezes sądu pierwszej instancji, w którym wydano zmienione orzeczenie - jeżeli orzeczeniem, o którym mowa w pkt 1, zmieniono orzeczenie sądu pierwszej instancji i zastosowano środek, w związku z którym nie przysługuje odszkodowanie w myśl niniejszego rozdziału, albo
- 3) organ, który dokonał zatrzymania - jeżeli sąd uwzględnił zażalenie na zatrzymanie albo jeżeli sąd nie rozpoznawał zażalenia na zatrzymanie.

Odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności

Roszczenie regresowe

W razie naprawienia szkody oraz zadośćuczynienia za krzywdę Skarb Państwa ma roszczenie zwrotne do osób, które swoim bezprawnym działaniem spowodowały niesłuszne skazanie, zastosowanie środka zabezpieczającego, niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.

Ułaskawienie

Art. 139 Konstytucji RP

Prezydent Rzeczypospolitej stosuje prawo łaski.

Prawa łaski nie stosuje się do osób skazanych przez Trybunał Stanu.

- Prerogatywa Prezydenta RP
- Nadzwyczajny środek mający charakter wentylu bezpieczeństwa stosowanego w wyjątkowych wypadkach, aby uwzględnić zasadę humanitaryzmu i sprawiedliwości
- Polega na złagodzeniu albo eliminacji skutków rozstrzygnięcia zapadłego w sprawie karnej
- W procesie łagodzenia skutków orzeczonych sankcji nie są wiążące zasady wymiaru sankcji karnych określone w ustawach karnoprosesowych
- Wbrew przeciwnym poglądom należy przyjąć, że prawo łaski może być stosowane do osób pociągniętych do odpowiedzialności karnej, gdy zapadło prawomocne orzeczenie (przesądzają o tym jednoznacznie argumenty natury systemowej i ustrojowej, a także wykładnia celowościowa art. 139 Konstytucji RP)

Ułaskawienie

Regulacja kodeksowa

- 1) Postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia
- 2) **Prośbę o ułaskawienie** skazanego może wnieść:
  - a) skazany,
  - b) osoba uprawniona do składania na jego korzyść środków odwoławczych,
  - c) krewni w linii prostej, przysposabiający lub przysposobiony, rodzeństwo, małżonek i osoba pozostająca ze skazanym we wspólnym pożyciu.

Prośba wnoszona jest do sądu, który wydał orzeczenie w I instancji (przyjął do wykonania orzeczenie zagraniczne)

- 3) Wszczęcie postępowania **z urzędu**
  - a) decyzją Prokuratora Generalnego
  - b) decyzją Prezydenta RP

Ułaskawienie

Regulacja kodeksowa

- 4) Sąd rozpoznaje prośbę o ułaskawienie w **takim samym składzie, w jakim orzekał**. W skład sądu powinni w miarę możliwości wchodzić sędziowie i ławnicy, którzy brali udział w wydaniu wyroku.
- 5) Rozpoznając prośbę o ułaskawienie sąd w szczególności ma na względzie zachowanie się skazanego po wydaniu wyroku, rozmiary wykonanej już kary, stan zdrowia skazanego i jego warunki rodzinne, naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem, a przede wszystkim szczególne wydarzenia, jakie nastąpiły po wydaniu wyroku.

Ułaskawienie

Regulacja kodeksowa

- 4) Sąd pierwszej instancji:
  - a) pozostawia prośbę bez dalszego biegu (postanowienie) – brak podstaw do wydania opinii pozytywnej
  - b) jeżeli w sprawie, w której wniesiono prośbę o ułaskawienie, orzekł sąd odwoławczy, sąd pierwszej instancji przesyła mu akta lub niezbędne ich części wraz ze swoją opinią
  - c) wydaje opinię pozytywną i przekazuje ją wraz z aktami sprawy Prokuratorowi Generalnemu

Ułaskawienie

Regulacja kodeksowa

- 4) Sąd drugiej instancji (o ile orzekał w sprawie):
  - a) pozostawia prośbę bez dalszego biegu wtedy, gdy wydaje opinię negatywną, a opinię taką wydał już sąd pierwszej instancji;
  - b) w pozostałych wypadkach sąd odwoławczy przesyła Prokuratorowi Generalnemu akta wraz z opiniami.
- 5) Jeżeli prośbę o ułaskawienie choćby jeden sąd zaopiniował pozytywnie, Prokurator Generalny przedstawia Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej prośbę o ułaskawienie wraz z aktami sprawy i swoim wnioskiem.
- 6) W przypadku wszczęcia postępowania z urzędu Prokurator Generalny decyduje o potrzebie zasięgnięcia opinii sądów

Ułaskawienie

Regulacja kodeksowa

- 7) Uznając, że szczególnie ważne powody przemawiają za ułaskawieniem, zwłaszcza gdy uzasadnia to krótki okres pozostałej do odbycia kary, sąd wydający opinię oraz Prokurator Generalny mogą wstrzymać wykonanie kary lub zarządzić przerwę w jej wykonaniu do czasu ukończenia postępowania o ułaskawienie.